

Mājsaimniecību pārmērīgu parādsaistību risināšana

Pārmērīgas parādsaistības Eiropā rada pastāvīgas bažas. Dažās dalībvalstīs un iedzīvotāju grupās pēdējā laikā var novērot pārmērīgu parādsaistību pieaugumu. Šajā ziņojumā sniegts pārskats par mājsaimniecību pārmērīgu parādsaistību galvenajiem cēloņiem, izraisītājiem un sekām. Tajā arī aplūkotas divas politiskās reakcijas ES un Norvēģijā: konsultāciju pakalpojumi parādsaistību jomā un parādsaistību kārtošanas procedūras.

Politikas konteksts

Pārmērīgas parādsaistības ir nabadzības, materiālās nenodrošinātības un sociālās atstumtības cēlonis un sekas. Lai novērstu šo problēmu, ir svarīgi izstrādāt politikas nostādnes, kas ietver virkni preventīvu, atvieglojošu un rehabilitācijas pasākumu. Preventīvie pasākumi var būt, piemēram, kredītu regulēšana, izmantojot tādus mehānismus kā ES Patērētāju direktīva un Hipotekāro kredītu direktīva. Tos var arī stiprināt ar sociālo aizsardzību — vienu no Eiropas sociālo tiesību pīlāra principiem —, mazinot ienākumu vai izdevumu satricinājumu pēc bezdarba perioda vai veselības problēmām.

Šajā ziņojumā aplūko konsultāciju pakalpojumus parādsaistību jomā un parādsaistību kārtošanas procedūras ES un Norvēģijā. Pēc globālās finanšu krīzes šie pakalpojumi un procedūras ir plašāk pieejami daudzās dalībvalstīs. Tomēr tiem ne vienmēr var viegli piekļūt.

Mācoties no prakses visā ES, pastāv iespēja reģionālā, valsts un ES līmenī izstrādāt politikas nostādnes, kas palīdz novērst mājsaimniecību parādsaistības.

Galvenie konstatējumi

- 2016. gadā 14 % cilvēku (ES 28) ziņoja, ka viņi nespēja veikt regulāros maksājumus saistībā ar īri vai hipotēku, patēriņa kredītu, aizņēmumiem no ģimenes vai draugiem, komunālajiem maksājumiem vai tālruna rēķiniem. Šis īpatsvars pieaug līdz 21 %, ja iekļauj cilvēkus, kuriem nav kavētu maksājumu, bet kuriem ir grūtības nodrošināt iztiku.

- Vislielākais risks pastāv cilvēkiem 25–49 gadu vecuma grupā. Tomēr 65 gadus veciem un vecākiem cilvēkiem ar pārmērīgām parādsaistībām ir lielākas finansiālās problēmas un zemāka garīgā labsajūta.
- No 2017. līdz 2018. gadam visā ES pieauga kavētu maksājumu skaits to vientuļo vecāku vidū, kuriem ir nabadzības risks.
- Konsultāciju pakalpojumi parādsaistību jomā ir kļuvuši plašāk pieejami, un tiem ir vieglāk piekļūt. Tomēr pat valstīs ar sekmīgi iedibinātiem pakalpojumiem cilvēkiem ir problēmas tiem piekļūt.
- Daudzās valstīs ir sarežģīti atbalsta tīkli un tiesību akti, ko ir grūti saprast, un daudzi cilvēki ar pārmērīgām parādsaistībām nesaņem atbilstošu palīdzību vai nespēj piekļūt atbilstošām parādsaistību kārtošanas procedūrām.
- Dažās valstīs ir īpaši ierobežota piekļuve konsultāciju pakalpojumiem parādsaistību jomā vai šādu pakalpojumu nav vispār, piemēram, Bulgārijā, Horvātijā, Igaunijā, Itālijā, Kiprā, Lietuvā, Maltā, Rumānijā un Slovēnijā.
- Kopumā dalībvalstis ir vienojušās izstrādāt parādsaistību kārtošanas procedūras, lai risinātu pārmērīgu parādsaistību problēmu. Maltā un mazākā mērā Bulgārijā panākumi šajā jomā ir zemāki.
- Lai gan dalībvalstis ir vienojušās izveidot procedūras, starp dalībvalstīm pastāv būtiskas pieejamības un piedāvāto risinājumu atšķirības.

Politikas norādes

- Ja pienācīgi un laicīgi nerisina pārmērīgas parādsaistības, tas var negatīvi ietekmēt skartās personas, mājsaimniecības un sabiedrību. Pārmērīgas parādsaistības var izraisīt garīgās un fiziskās veselības problēmas, bezdarbu un neaktivitāti.
- Kopš 2007. gada globālās finanšu krīzes daudzas valstis ir stiprinājušas savu iestāžu reakciju uz pārmērīgām parādsaistībām. Politikas veidotājiem nevajadzētu gaidīt vēl vienu krīzi, lai veiktu turpmākus uzlabojumus.

- Svarīgi ir regulēt kredītus, mazinot cilvēku tendenci uzņemties saistības, ko viņi nespēj pildīt, vai izvairīties no mazākām un cita veida saistībām, uz kurām neattiecas ES Patērētāju direktīva un Hipotekāro kredītu direktīva. Politikas veidotājiem jāapsver administrēšanas maksas un soda naudas, kā arī procentu likmes piemērošana.
- Politikas veidotāji bieži vien pievēršas hipotekārajām vai patērētāju parādsaistībām finanšu iestādēs, tomēr parādsaistību problēmas grupās ar zemiem ienākumiem bieži vien ir saistītas ar nespēju samaksāt komunālo pakalpojumu vai tālruņa rēķinus, īri, nodokļus vai soda naudu, parādus draugiem vai veselības aprūpes izmaksas. Politikas veidotājiem, kuri vēlas īstenot agrīnu iesaistīšanos, vajadzētu šo faktu ņemt vērā.
- Pašnodarbinātām personām bieži ir grūti nodalīt privātās un profesionālās parādsaistības. Juridiskajās procedūrās un konsultācijās parādsaistību jomā šī problēma ir jāatzīst, galvenokārt tāpēc, ka pašnodarbinātības līmenis dažās dalībvalstīs pieaug.

Konsultāciju pakalpojumi parādsaistību jomā

- Konsultāciju pakalpojumos parādsaistību jomā ir jāievēro kvalitātes standarti, un tajos jānodarbina labi apmācīti konsultanti. Viņiem ir jāveido uzticamas attiecības ar parādniekiem, lai izprastu mājsaimniecību situācijas un meklētu risinājumus, kā arī lai kreditori un iestādes viņus uzskatītu par uzticamu partneri.
- Svarīga agrīnas iesaistīšanās daļa ir informētība par atbalsta iespējām. Lai vairotu informētību, sociālie partneri var dalīties informācijā par nenovēršamu atlaišanu no darba, kreditori var izsūtīt maksāšanas paziņojumus, sabiedriskie pakalpojumi (piemēram, nodarbinātības aģentūras, primārās aprūpes sniedzēji) un iestādes var reaģēt uz parādsaistību kārtšanas pieteikumiem.
- Tīri tiesiska reakcija uz pārmērīgām parādsaistībām var neatrisināt to raksturīgos cēloņus un var izraisīt problēmas atkārtanos. Šāds risks pastāv valstīs, kurās galvenais atbalsta pakalpojums ir juridiska bezmaksas konsultācija vai kurās ir labāka piekļuve parādsaistību kārtšanas procedūrām un konsultācijās parādsaistību jomā galvenokārt palīdz cilvēkiem piekļūt šīm procedūrām un izpildīt tās.

- Konsultācijas parādsaistību jomā ar šauru finanšu perspektīvu var nesniegt ilgtermiņa risinājumu, ja tās nepievēršas problēmas galvenajiem cēloņiem. Ja konsultanti parādsaistību jomā ir sociālie darbinieki, var trūkt juridisko un finanšu zināšanu. Šādas zināšanu nepilnības var novērst, sadarbojoties ar specializētiem pakalpojumu sniedzējiem.
- Konsultāciju pakalpojumi parādsaistību jomā var novērst nepieciešamību cilvēkiem īstenot parādsaistību kārtšanas procedūras, kas bieži vien ietver ilgstošus materiālos zaudējumus mājsaimniecībām un būtiskas izmaksas sistēmai.

Parādsaistību kārtšanas procedūras

- Lai sniegtu cerību atrisināt problēmas, parādsaistību kārtšanas procedūras nedrīkst būt pārāk ilgas. Vairumā dalībvalstu procedūru ilgums nepārsniedz piecus gadus. Nedrīkst par zemu novērtēt procedūras uzsākšanai nepieciešamo laiku. Politikas veidotāji var kļūdēt bažas par ļaunprātīgu izmantošanu, izšķirot dažādu veidu parādsaistību kārtšanas procedūras.
- Pēc iespējas jāsamazina parādsaistību kārtšanas procedūru administratīvā sarežģītība. Ja pieteikumu iesniegšanai un procedūras izpildei nepieciešams ievērojams atbalsts, pastāv risks, ka tās būs nevienlīdzīgas un netaisnīgas.
- Bieži vien parādsaistību kārtšanas procedūrā trūkst ienākumu vairošanas un darba atrašanas iniciatīvu. Ar uzlabotām iniciatīvām jānovērš nedeklarēts darbs, jānodrošina iespēja palielināt parādu atmaksu un jāuzlabo izredzes mājsaimniecībām ar pārmērīgām parādsaistībām.
- Lai ar parādsaistību kārtšanu varētu nokārtot visas līdzšinējās parādsaistības, tajā jāietver lielākā daļa parādu (un nebūtu jāizslēdz, piemēram, nodokļu parādi). Parādnieks ir jāizņem gan no publiskajiem, gan no kreditoru reģistriem.
- Tiek īstenota ES rīcība attiecībā uz parādsaistību kārtšanas procedūrām, lai nodrošinātu to pieejamību, ļautu valstīm mācīties no citu valstu prakses, novērstu piekļuves problēmas (tostarp priekšapmaksu) un garantētu labjutības līmeni cilvēkiem, kuri saskaras ar šādām procedūrām (tostarp zināmu aizsardzības līmeni viņu mājām).

Papildu informācija

Ziņojums *Addressing household over-indebtedness* ("Mājsaimniecību pārmērīgu parādsaistību risināšana") ir pieejams saitē <http://eurofound.link/ef19044>

Pētniecības vadītājs: *Hans Dubois*

information@eurofound.europa.eu